

ISTORIJOS MOKOMOJI MEDŽIAGA MOKINIAMS

III gimnazijos klasė (XI kl.)

10 TEMA: XIII–XVI a. Lietuvos Didžioji Kunigaikštystė: ankstyvoji ir luominė monarchija, personalinė unija su Lenkijos karalyste.

Parengė Virginija Svinkūnienė, Alytaus Jotvingių gimnazijos istorijos mokytoja

PAPILDOMA MEDŽIAGA MOKINIUI.

Tema: XIII–XVI a. Lietuvos Didžioji Kunigaikštystė: ankstyvoji ir luominė monarchija, personalinė unija su Lenkijos karalyste.

1. Turinio santrauka

Lietuvos valstybės atsiradimas siejamas su Mindaugu. Mindaugo tėvonija – Lietuvos žemė - tapo besikuriančios valstybės branduoliu. Mindaugo karalystė – ankstyvoji monarchija. Pagrindinė institucija – pats valdovas. Todėl karalystė liko laikinu Lietuvos istorijos epizodu, Mindaugas ir jo tiesioginiai palikuonys, galėję pretenduoti į karūnos paveldėjimą, buvo išžudyti, karūnacija neįgavo tęstinumo.

Valdant Gediminui susiformuoja ankstyvoji, arba karinė, monarchija su visais jai būdingais požymiais: diarchija, ankstyvuojantis feodalizmas su ankstyvaisiais dvarais, Lietuvoje vadintais „kiemais“.

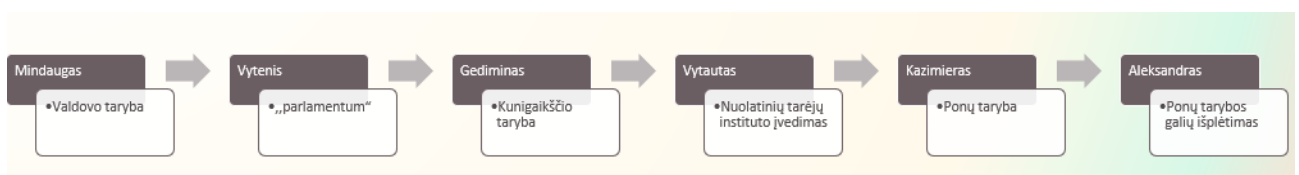
1345 m., nušalinę Jaunutį, ima valdyti Algirdas ir Kęstutis. Lietuvos didžiuoju kunigaikščiu tapo Algirdas, kuris dalijosi valdžią su Kęstučiu (diarchija).

Po Algirdo norėdamas sustiprinti savo valdžią Lenkijoje Jogaila turėjo daug keliauti po nepažįstamą šalį, todėl dažnai būti Lietuvoje negalėjo. LDK prižiūrėti jis paskyrė vietininką – ūmaus būdo brolių Skirgailą. Dauguma LDK kilmingųjų buvo nepatenkinti jo valdymu ir Lenkijos įtakos augimu šalyje. Bajorų tikslai sutapo su Vytauto troškimu susigrąžinti visas tėvo Kęstučio valdas ir noru tapti savarankišku Lietuvos valdovu. 1392 m. vasarą Jogailos ir Vytauto tarpusavio vaidus užbaigė Astravo sutartis. Jogaila grąžino Vytautui visas žemes, dovanojo naują ir suteikė teisę kaip savo vietininkui valdyti LDK. Vytautas pripažino save Lenkijos karaliaus Jogailos vasalu.

Lemiamas lūžis Lietuvos istorijoje buvo 1387 m. Lietuvos krikštas. Po krikšto prasideda dinastinių unijų su Lenkija laikotarpis padėjęs pamatus būsimai Lietuvos ir Lenkijos valstybei.

Luominė Lietuvos valstybės struktūra susiklostė kunigaikščio vietininkams nevirtus žemių valdovais. Atsiradusios luominio atstovavimo ir vykdomosios bei teisinės valdžios institucijos kažkiek apribojo didžiojo kunigaikščio valdžią, bet tai buvo didikų, o ne žemių valdovų vykdomi apribojimai. Didikai tapo labiausiai suinteresuota Lietuvos valstybingumu jėga, nes tokia valstybė geriausiai atitiko jų interesus. Didžiajam kunigaikščiui reikėjo šios valstybės kaip atramos prieš Lenkijos didikus ir jis siekė kompromiso su Lietuvos didikais.

Apibendrinant valstybės institucijų raidą:

Vytautas pradėjo reformuoti LDK valdymo sistemą, įsteigė didžiojo kunigaikščio dvarą, asmeniniais santykiais paremtą valstybės valdymą pakeitė nuolatiniais valstybės institutais – Didžiojo kunigaikščio taryba (vėliau LDK Ponų Taryba, Seimas). Didelę reikšmę valdymui turėjo Didžiojo kunigaikščio raštinė (Lietuvos Metrika, Lietuvos Statutas).

Lenkijos pavyzdžiu XV a. II pus. Baigtas formuoti LDK valdymo aparatas. Numatyti svarbiausi LDK centrinės valdžios pareigūnai – urėdai. LDK padalinta į vaivadijas. Vaivadijas valdė didžiojo kunigaikščio iki gyvos galvos skiriami vietininkai - vaivados.

Daugiau apie tai:

http://www.bakonis.lt/wp-content/uploads/2011/05/07_I-6_LDK_iki_XV_pab.pdf

https://vrm.lrv.lt/uploads/vrm/documents/files/LT_versija/Veikla/Vidaus%20reikal%C5%B3%20istorija/2dalis.pdf

<https://www.youtube.com/watch?v=uu0qCd8wp2U> (Video apie pirmųjų Gediminaičių – Vytenio, Gedimino, Algirdo ir Kęstučio, Jogailos – valdomą Lietuvą ir jos svaiginantį plėtimąsi į rytus ir pietus, apie Lietuvos posūkį į Lenkiją ir Jogailos tapimą Lenkijos karaliumi.)

<https://www.youtube.com/watch?v=ZqcYCFQxEEI> (Video apie Lietuvos įvykius Jogailai tapus Lenkijos karaliumi, apie kunigaikščio Vytauto kovą dėl kunigaikščio karūnos, apie laiką, kai Lietuvos Didžioji kunigaikštystė tapo didžiausia imperija Rytų Europoje)

2. **Sąvokų žodynas:** (prie kiekvienos sąvokos pateikta nuoroda į puslapį, kuriame detalai, su pavyzdžiais, paaiškinta sąvoka)

[Ankstyvoji monarchija](#)
[Lietuvos didžioji kunigaikštystė](#)
[Didžiojo kunigaikščio taryba](#)
[Kanceleris](#)
[Karalystė](#)
[Ponų Taryba](#)
[Personalinė \(dinastinė\) unija](#)
[Vaivada](#)
[Valdovo kanceliarija](#)
[Tėvonija](#)

3. **Asmenybių aprašymas:** (pateikta nuoroda į asmenybių aprašymą)

[Aleksandras Jogailaitis](#)
[Algirdas](#)
[Gediminas](#)
[Jogaila](#)
[Kazimieras Jogailaitis](#)
[Mindaugas](#)
[Vytautas Didysis](#)
[Žygimantas Senasis](#)

Įdomybės:

daina apie Lietuvos valdovus: <https://www.youtube.com/watch?v=3ibBup4fzpE>

4. **Reikšmingi įvykiai Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės valstybingumo raidai XIII–XVI a.:**

[Mindaugo krikštas](#) (1251 m.),
[Mindaugo karūnavimas](#) (1253 m.),
[Krėvos sutartis](#) (1385 m.),
[Lietuvos krikštas](#) (1387 m.),
[Astravos sutartis](#),
[Horodlės susitarimai](#),
[Aleksandro Jogailaičio privilegija](#).

Apibendrinant

